

יד
מהרי"ע

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שמות
טבת ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין האם מותר לימול עם סם הרדמה בכדי למנוע צער התינוק בעת המילה, והתייחסות לדברי האומרים שאפי' ישנה חובה כזאת.

ביאור דברי בעל פלא יועץ האומר כי אימהות הנותנות לתינוקם לבכות הרבה, יתנו על כך את הדין.

האם מותר להחליף יריעה ב"ספרי תורה המקודשים" הידועים אצל התימנים, ותגובה על דברי הגר"י זילברשטיין שליט"א בעניין זה.

התייחסות לדברי הרב מאיר מאזוז שכביכול איגרת תימן הצילה את יהדות תימן מלהתאסלם, וכן התייחסות לדבריו בעניין התספורת בימי העומר שכביכול כולם בתימן נהגו להסתפר כיון שאיסור תספורת אינו כתוב ברמב"ם.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 476

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

השיעור מוקדש לרפואת אלופנו ומיודענו הרה"ג עזריה בן הרב יחיא בסיס, רבה של ראש העין, הזקוק לרפואה שלימה בקרוב. המקום ב"ה ישלח לו רפואה שלימה בתושח"י, ויעמידהו מחליו לחיים טובים ולשלום, ויחזקהו ויאמצהו בקו הבריאות, אכ"י"ר. שמעתי שהמצב חמור מאד. לכן ישתדל כל אחד להתחזק, להתפלל, לומר את שמו בתפילות, כי הדור זקוק לו.

המשך בעניין האם מותר לימול עם סם הרדמה בכדי למנוע צער התינוק בעת המילה, והתייחסות לדברי האומרים שאפי' ישנה חובה כזאת.

דיברנו בכמה מהשיעורים הקודמים על עניין בכי התינוק בברית מילה. מי שיזדמן לו ברית מילה, שיזכיר את שמו של הרב עזריה, בזמן בכי התינוק, ובפרט אם הוא סנדק. כי כמו שאמרנו, הסנדק, ואפילו כל מי שנמצא ומשתתף בברית מילה, יש עת רצון מיוחדת, שאז התפילה עולה בלי קטרוגים.

פרט נוסף שדיברנו עליו, האם מבחינה הלכתית מותר למנוע את בכי התינוק אם אפשר לעשות זאת, על ידי התרופות שהתחדשו בזמננו.

בספר נשמת אברהם אסף את תמצית הדעות שדיברו על כך. לכן נקרא כעת ממה שהוא כתב בחלק חמישי [סופר דף פ"ג] בזה"ל, השאלה היא, האם מותר להשתמש במשחה כזאת לפני המילה, כדי למנוע סבל מהתינוק – אפשר לעשות הרדמה חלקית, גם ניתן לעשות הרדמה מקומית של הברית בלבד. אפשר גם לתת חמרי הרגעה בלבד, שלא ירדימו לגמרי – ואולי אפילו חייבים לעשות כן, כדי למנוע או להפחית צער דינוקא כיון שאין כאן כל פגיעה בעצם מעשה המילה ובהלכותיה? והרי הגמרא מתחשבת בצערא דינוקא בכתובות דף ח', שבגלל זה לא אומרים בזימון שהשמחה במעונו. אולם מסופקני אם אכן מותר יהיה לנהוג כך מן הטעם שאולי יש בכתבי הקבלה או בזוהר הקדוש ענין בצערא דינוקא דוקא, ואם כן יהיה אסור לשנות את מנהג ישראל?

הוא מביא את דברי העוללות אפרים שדיברנו עליו בזה"ל, ואמנם כותב העוללות אפרים שיכוון כל אדם על צרותיו בעת בכי הנימול מיסורי המילה כיון שקול זה עולה בלי מנוע מכל קליפה שתיכלל גם תפלתו. על זה נאמר [תהלים פרק ו'], 'פִּי שָׁמַע יְיָ קוֹל בְּכִי, כְּלוּמַר בְּכִי הַיֶּלֶד הַנִּימוֹל, 'שָׁמַע יְיָ תַּחֲנֻנִּי, יְיָ תַּפְּלֵתִי יִקְחֵה, וְהוּא עֲצָה נִפְלְאָה וכו'. אך קשה לומר שזו סיבה מספקת כדי לא למנוע צערא דינוקא. וכי בשביל שאנו רוצים שתפילותינו יתקבלו, זו סיבה לגרום לו בכי בדוקא? אנו נחפש לנו עת רצון אחרת. אין סיבה מספקת שבשביל שאנו רוצים שתפילותינו יתקבלו, שנגרום בכי לתינוק.

וראיתי בשו"ת אמרי יושר, הוא ספר ידוע מאת מה"ר מאיר אריק, שכותב לאסור, כי על אף שהיה ידוע לחז"ל על סם כזה, לא מצינו כלל בשום מקום שעשו ע"י סם וכו'. ונראה דהוי קים להו לחז"ל דהמילה צריכה להיות ע"י צער דווקא וכו'. וח"ו לחדש חדשות שלא נהגו מעולם, עכ"ל – אסור לגרום צער לתינוק, ומה שצריך לו לבכיו, שיבכה. אין לתת לו שום תרופה בכדי שלא יצטער. אך לא מביא מקור לדבריו.

ומאידך, השרידי אש להר"ר יחיאל וינברג, כותב שיש פנים להתיר, שלא מצינו בשום מקום שיש מצוה למול בהגרמת צער לנימול – וכי למדנו בהלכות ברית מילה שיהיה צער בדוקא? לא שמענו כזאת. אין הלכה שיצטער התינוק. ואף שאין ספק שהמציאות היא שהתינוק מצטער ובוכה, אם מעט ואם הרבה, אך אין הלכה כזאת. יתכן שאין זה ראייה כ"כ, כיון שזו היתה המציאות בכל הדורות, אך עכ"פ לא שמענו שיש עניין כזה בדוקא.

נעיר לרגע בדרך אגב, על הוכחת בעל שו"ת אמרי יושר, שכתב להוכיח מכך שהיה ידוע לחז"ל על סם כזה, שישנו עניין למול דוקא על ידי צער. וז"ל בתשובתו [ח"ב סימן ק"מ אות ג'],

לא שייך לעניין סם קטיעת היד, משום ששם המדובר על סם חריף שאוכל ומכלה את הבשר, העצם והשרירים וכל מה שיש שם, וכך נחתכת היד, אך עניין ההרדמה הוא חידוש גדול שהתחדש בדורות האחרונים יותר, שאין ההרדמה פוגעת באברים, ומאידך היא מרדימה את האברים לזמן מה. ממילא אין שום ראיה שהיה בדורות הראשונים, קל וחומר שלא בזמן חז"ל, סוג של סם הרדמה. הסם שהיה להם הוא משהו פשוט יותר, שמורחים איזה דבר חריף עד שידו נקטעת, ולא ברור לי כמה זמן זה לוקח. אבל הרדמה שאינה פוגעת בגוף, ואח"כ האברים חוזרים למצבם הקודם, זהו חידוש גדול, שמסתמא זה התחדש בעולם רק בזמנים האחרונים, כמו שכתוב בזה"ק [פרשת וירא דף קל"ב] על האלף הששי, **אתפתחו תרעי דחכמתא**. משמים גלגלו שהרבה דברים יתחדשו בדורות האחרונים, מה שלא היה בדורות הראשונים. לפי ענ"ד אפשר לדחות את ראייתו. כמדומני שכך העירו גם בכמה ספרים.

שאלה מהקהל: לפי דברי הרב, מדוע עדיף לו לחתוך את ידו בסיף, אדרבה, במשחה השורפת ואוכלת זה כואב יותר?

תשובת מרן שליט"א: עכ"פ צער הסיף מכאיב מאד, ובמשחה הנ"ל יש כאב אטי. אולי בזמנם זה עבד מהר יותר, אך אין זו הנקודה. עיקר הנקודה שהסם שלהם הוא סם שתפקידו להרוס. אך סם המרדים שאינו מזיק, ואח"כ יכול להחזיר למצב הקודם, זה ודאי שהיא חכמה גדולה שהתחדשה רק לאחרונה.

מוסיף בספר נשמת אברהם בזה"ל, וראיתי גם בשבט הלוי, שאמנם מתיר במקום צער גדול. הרב וואזנר התיר מעיקר הדין, רק שלכתחילה אמר שאין לשנות ממה שעשו בכל הדורות. אך כותב שמצינו לחז"ל בכל מקום דמצות מילה צורתה שיהיה צערא דינוקא [עי' כתובות דף ח ע"א], ואמרו חז"ל כי עליך הורגנו כל היום, זו

ועל דבר שאלתו באיש הנ"ל הרוצה להתגייר והוא כבן שלוש שנה, אם מותר לעשות המילה למשוח אותו מקום מקודם בסם, שיצטנן הבשר [כך הרגישו זאת בזמנו, למה שנקרא אצלנו "הרדמה"], למען לא ירגיש צער כ"כ בשעת המילה.

אומר על כך בעל האמרי יושר, הנה עניין הסם כבר היה ידוע לרבותינו ז"ל מאז, שהרי בב"ק ר"פ החובל מבואר דאפשר לקטוע ידו בסם **שלא ירגיש שום צער**. שם [דף פ"ה ע"א] המדובר על תשלום נזק למזיק את חברו, שמשלם לו צער, בושת וכו'. והגמ' שם אומרת שחישוב הצער של קטיעת היד הוא על ידי ששואלים אדם כמה אתה מוכן לשלם על קטיעת היד בסם ולא בסיף, וכגון שנתחייב למלכות קטיעת יד, ובאפשרותו לשחד את מי שאמור לבצע זאת, לומר לו מה מפריע לך ומה זה משנה כיצד אתה קוטע את ידי? קח שוחד לחתוך את ידי באמצעות סם. כמה שמוכנים לשלם על דבר כזה, כך הוא תשלום הצער. אומר האמרי יושר, הנה ראיה שכבר בזמן חז"ל ידעו מסם הרדמה זה, מסתמא גם הסם לצנן הבשר היה ידוע, ואעפ"י כן לא מצינו כלל בשום מקום שעשו ע"י סם וכו'. וכיון דעד עכשיו לא נהגו כן, ולא ראינו זאת מעולם, נראה דהוי קים להו לחז"ל דהמילה צריכה להיות ע"י צער דווקא וכו'. תחילת עניין המילה היה דווקא ע"י צער הכריתה, בלי פעולות אחרות. וחז"ל לחדש חדשות שלא נהגו מעולם, ובדבר כזה הוי לא ראינו ראיה, כמ"ש הפוסקים בכמה דוכתי. בדרך כלל לא ראינו אינה ראיה, אך כאן מה שלא ראינו הוא בדוקא. האמרי יושר אוחז שאסור לימול בסם, שהרי מצינו אצל חובל בחבירו בגמ' שהיה ידוע להם מענין הסם שמיקל על הצער.

לעומת זאת, חושבני שאפשר לדחות את הראיה הזו. מסתבר שהעולם לא ידע בעבר מסם הרדמה כלל ועיקר. לא ידוע לי אמנם מאיזה דור התחילה עניין ההרדמה, ובכלל זה

מילה, ופשיטא דכן צורת המצוה המקורית מסיני.

וכן כתב לי הגר"א"י וולדינברג שליט"א לאסור בעקבות האמרי יושר, השו"ת ארץ צבי (סי' נו), שו"ת מערכי לב (סי' נג) והעוללות אפרים (מובא לעיל).

והיביע אומר [ח"ה יו"ד סי' כ"ב] כותב להשיג על האמרי יושר, כי היכן מצא שיש חיוב להצטער במילה? איפה כתובה הלכה כזו? ואם הראשונים סברו וקבלו משום חביבות המצוה וכמו שעשה אברהם אבינו, מהיכא תיתי לומר שהבא לעשות טעדיקי למנוע ממנו צער המילה שנוכל לעכב בידו, וכל כה"ג, על המחמיר להביא ראיה ברורה. והאמת יורה דרכו שאין הצער מעכב במילה, שכל שמעשה המילה נעשה כהלכה, מה לי ולצערן של זה, עכ"ל.

ואמר לי הגר"ר יוסף וינטר שליט"א ששמע מהגר"ר יעקב הלל שליט"א, ראש ישיבת המקובלים בירושלם (ישיבת אהבת שלום), הוא השיב ואמר שאם השאלה היא עפ"י הסוד שמא יש עניין שיהיה בצער התינוק, אזי הוא חיפש ולא מצא בזה הקדוש ובספרי הקבלה שיש ענין מיוחד בצערא דינוקא. האמת שאין מזה ראיה כ"כ, כיון שידוע לכם כי הזוהר שלנו הוא חסר בהרבה, ואפשר שזה נמצא כתוב בספרים שלא הגיעו אלינו. אבל עכ"פ, כיון שאפילו גם בכל ספרי המקובלים אין אפי"א אחד שמעורר על כך שצריכים שיהיה צער במילה, הרי זו ראיה שאין בזה עניין.

בטח אתם זוכרים מה שאמרנו בזמנו, שמביאים כי הזוהר בעת שנתחבר היה משאוי גמל אחד. ויש אומרים משא ארבעים גמלים... אפילו לפי השיטה הראשונה, מדובר על כמות עצומה. ומה שיש לנו כיום, זה ממש מעט מזער. לכן כמו שאמרנו אפילו שמכך שזה ליתא בזהר אין ראיה גמורה, כיון שאנו רואים עכ"פ כי האר"י וכל המקובלים במשך הדורות, אין אף אחד מהם שנתן טעם בדוקא לצער התינוק, משמע שאין בזה עניין בדוקא.

אולם הוסיף הגר"י הלל שליט"א שכתוב בזהר ובתיקוני הזהר שצער לידה מכפרת על עון של חוה. הרי גם אשה שמצטערת בלידה באופן טבעי, צערה מכפר על עוון חוה, ובכל זאת עושים כל טעדיקי כדי למעט ככל האפשר את כאב הלידה, ולא ראינו מי שפוצה פה ומצפצף, עכ"ד. אשה שקשה לה, נותנים לה "אפידורל". לגבי זה לא טוענים, הנה ישנו עניין דוקא שתצטער בלידה. אלא ודאי כי כיון שנתחדשו כיום תרופות שלא נודעו בדורות הראשונים, לא שמענו שמתנגדים לתתם לאשה, ואדרבה, מתירים זאת בשופי. מה שדנים בספרים הוא לגבי מתן אפידורל בשבת, כיצד לעשות. אבל אף אחד לא מפקפק בעצם ההיתר.

ומסיים בעל נשמת אברהם בחידוש גדול בזה"ל, ואמרו לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל], שאם לא יהיה שום סכנה בשימוש במשחה, יהיה מותר, וגם חיוב, להשתמש בה. כיום יכולה להיות סכנה משימוש בסמי ההרדמה האלו. בפרט מפני שהוא כ"כ קטן. מה גם שישנן חששות אולי לא ישימו במינון המדויק, ואולי יש שינוי בין כל תינוק ותינוק, לכן עלול להיות חשש היזק לתינוק ח"ו. וממילא הם מחדשים, כי אם יתברר במשך הדורות שישנה תרופה שאינה מזיקה בודאי לתינוק, מותרים, ואפילו חייבים להשתמש בה. זו שיטה שהפוכה לגמרי, לקצה השני, מהאמרי יושר וסיעתו. דומני שגם האגרות משה אומר כך.

האמת שישנו חילוק. על מה שטוען הגר"י הלל שיש לדמות צער לידה לצער מילה, יש לומר שלידה היא קללה, ואילו ברית מילה היא מצוה. אך איני יודע אם חילוק זה מחלק בכלל. סה"כ המצוה אינה הצער גרידא, אלא החיתוך.

ועיקר הדבר שנוי בחקירה למדנית שחוקר הגאון הרוגאטשובי [בספרו צפנת פענח] בעניין המילה, האם עיקר מצות המילה היא במעשה ופעולת החיתוך, או בתוצאה הסופית, שיהיה התינוק נימול, ותכף תבינו את ההבדל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שינוי מתקנת חז"ל. חז"ל רק אמרו כי משום צערא דינוקא אין אפשרות להוסיף, ומשמע שאדרבה, היה צריך לומר שהשמחה במעונו, שהרי יש שמחת מצוה בברית המילה, ולו יצויר שעוד שנה יתחדש בברית מילה שרואים שהתינוק אינו מצטער בברית, יאמרו שהשמחה במעונו.

יש נדון קרוב לזה, בזמן שאירע שמחת חתן וברית מילה גם יחד, זה מצוי אם הזדמן למילה חתן בתוך ז' ימי המשתה, שאומרים ממילא בברכת המזון שבע ברכות. ויש לדון האם לומר בזימון שהשמחה במעונו, כיון שיש כאן תינוק המצטער. בש"ע המקוצר [ח"ז סי' ר"ז דף תפ"א סוף סעיף ל"ב, ועיני יצחק שם אות רח"צ] פסקנו בס"ד לומר שהשמחה במעונו, בשביל שמחת החתן, הגם שהתינוק מצטער.

בעבר היה מצוי אצל הנצרים, כי אשה שהקלה על עצמה מצער הלידה, אחת דינה היה להמית רח"ל. הבאתי זאת בס"ד בנפלאות מתורתך על פרשת בלק, על הפסוק שם [כ"ג, י"ט], לא אִישׁ אֶל וּבְנֵי, וּבְנֵי אָדָם וַיִּתְּנָחֶם. מעשה שהיה בשתי נשים מהם, שהשתמשו בסמי רפואה של הרדמה כדי להקל מעל עצמן צער הלידה, ויצאה פקודה מאת כומריהם להוציאן להריגה, וכן עשו. יען כי סבורים היו שזה נגד מה שנאמר [בראשית ג' ט"ז] בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים. שוטים שבעולם שאינם מבינים, ולא יודעים שזו קללה ולא ציווי. הרי התורה אומרת עוד [שם י"ט], בְּזַעַת אָפִיךָ תֹאכַל לֶחֶם. אם ימצא אדם תחבולה לאכול לחם בלא להזיע, וכי נאמר שהוא עבר על ציווי התורה הזה? אם בינתיים התחכמת ומצאת איזו דרך לאכול בקלות, אין בכך שום בעיה, כי אין חיוב להביא על עצמך את הקללה.

כך כתבנו שם בס"ד, הנה לא ידעו להבין ולהבחין בין קללה לבין ציווי. וכי אם אדם מתחכם להמציא איזו תחבולה להקל פרנסתו בעבודת האדמה, עבר על מה שנאמר 'בעצבון תאכלנה כל ימי חייו'. אתמהא. ועוד שמצינו

אומר הרוגאטשובר, שזהו ההבדל בין חיוב האב לימול את בנו, לבין חיוב ב"ד והציבור. הרמב"ם אומר [רפ"ג מהלכות מילה] שאם האב מל את בנו, הרי הוא מברך "לימול את הבן", וכן הוא מנהיגנו, משא"כ אם אחר מל שמברך בסתמא "אקב"ו על המילה". בעדות אחרות לא נוהגים כן, אלא תמיד מברכים "על המילה". זו בעצם גמרא בפסחים [דף ז' ע"ב], לגבי ברכת הבדיקה, "לבער חמץ", או "על ביעור חמץ". גם דנה הגמ' שם על השחיטה, מדוע לא מברכים "לשחוט וכו'", ומה החילוק בזה. הרמב"ם פוסק את הגמ' הזו להלכה ולמעשה כמו שביארנו. יש שם נדון בראשונים מהי המסקנא, האם להלכה נשארו חילוקים אלו, והרמב"ם סובר שזה אכן נשאר למסקנא, לכן הוא אומר שאבי הבן מברך לימול את הבן. וזהו ההבדל, שעל האב יש מצוה לחתוך את הערלה, לכן הוא מברך לימול את הבן, אך על בית הדין וכל ישראל יש חיוב שלא יהיה ערל ביניהם, ואין עיקר פעולת החיתוך מצוה בשבילם. לכן מוהל שמל ילד אחר שאינו בנו מברך על המילה, כי אין עיקר המצוה שם אלא התוצאה שיהיה מהול. זהו חילוק דק בהבנה.

שאלה מהקהל: אולי זה גם החילוק במזוזה, אם מברכים לקבוע מזוזה או על קביעת מזוזה?

תשובת מרן שליט"א: שהרי גם שם החילוק אם קובע מזוזה לעצמו או לאחרים. יכול להיות.

שאלה מהקהל: ומדוע בחנוכה אין הבדל?

תשובת מרן שליט"א: אין כדאי להיכנס כעת לסוגיא זו, כי היא כמים שאין להם סוף. הראשונים והאחרונים האריכו לפלפל בזה מערכות שלמות, ואין כאן מקומם.

שאלה מהקהל: מעתה יתחדש דין, שאם התינוק לא יצטער כלל בברית יצטרכו להוסיף בברית שהשמחה במעונו?

תשובת מרן שליט"א: יפה אתה אומר. ומה בכך? נאמר שהשמחה במעונו. אין בזה שום

בהדיא כי נח הכין מחרישה וכו' כמו שנאמר (שם ה' כ"ט) 'זה ינחמנו ממעשנו וגו'. אלא שזו אינה הוכחה לפי שיטת האומרים שבזמן נח פסקה הקללה, כיעויין שם במדרשים ובמפרשים. ומדהגם שסוף סוף גם כשלוקחת ססדהרדמה, עדיין יש לה צער. ומדהגם כאב הצירים הקודם ללידה. אך זה לא יכון לפמש"כ במעם לועז שם דף קע"ו שאין כאב בעולם כמו יסורי הלידה. עכ"פ הם עצמם חזרו בהם מאיסור בדוי זה אחריכך, וכדי בזיון וקצף.

לגבי אפידורל כתבנו כך, ובזמנינו שנותנים זריקת אפידורל, לעומדת ללדת המצטערת, כדי שלא תסבול מכאבי הלידה, התירו זאת גדולי ישראל שליט"א, ובלבד שלא תבוא מחמת זה לידי סכנה. כוונתנו לאפוקי מרופאים שאינם מומחים הנותנים זריקה זו, והיא רק גורמת להן כאבים. ושיש מקום להקל אפילו בשבת אם היא זועקת בחבליה, וכמ"ש בס"ד בעצה ותושיה ע' לידה. והמנהג מדור דור להתפלל על היולדת להגן ולהקל קצת על חבלי הלידה. דיברנו על כך [בשיעור מוצש"ק וישב ה'תשע"ט] שמברכים אותה ללידה קלה. וכן ליתן למקשה ללדת סגולות המותרות עפ"י התורה. מובן כי אין עניין בדוקא להצטער בלידה. זה מה שאנו אומרים לגבי הלידה, שיש שחילקו בינו לבין המילה, וצריכים לעיין בזה.

אלו הדעות שנחלקו לגבי צער המילה, כפי שתמצא אותם בעל הנשמת אברהם.

שאלה מהקהל: מה הדין בגדול?

תשובת מרן שליט"א: בגדול המילה מסוכנת יותר, לכן שם מקובל לבצע מילה בהרדמה. הוא סובל יותר מתינוק, וגם המילה הרבה יותר מסוכנת לו.

שמעתי מהרב שרון צדוק יצ"ו, שהוא מוהל בבית שמש, שהם עושים אלחוש, ובכל זאת התינוק בוכה. זאת מפני שהם עושים זאת בתוך התחבושת לאחר הברית. בזמן הברית התינוק בוכה, ואחרי כן הוא נרגע.

יشتבח שמו לעד. אנו לא יודעים את כל הפליאות שיש בבריאה. צריכים לדעת מה שכתב ידידנו הרב טוב יצחק-הלוי שליט"א בסוף ספר ברית הלוי [דף שנ"ג-שנ"ד] בשם יהודי אחד שבדק את הנושא הזה, וכתב כך במאמר הנקרא סוד הבכי והברית, היה יהודי שחקר את הנושא הזה מבחינה רפואית, ומצא פלא עצום. הוא גילה במחקרו כי הגוף הוא מכשיר משוכלל שמתעל אנרגיה בערוצים רבים פנימיים לגוף וחיצוניים לו (בבחינת אור המקיף). כנראה שהרב המחבר דלעיל הוסיף את שלושת המלים האחרונות. הקב"ה ישתבח שמו, הוא ברא את האדם כך שאם קרו לו תקלות בכמה דברים, שהגוף מתקן את עצמו לבד. הוא מאריך שם, והרוצה יעיין בפנים.

וכיון שצריכים לדעת זאת, נביא דוגמא ממה שהוא כותב. ילד שאמו נעלמה לו בשוק, הילד אינו מבין דיו, והוא מבין כי רח"ל אמו נעלמה לצמיתות. הוא מתחיל לבכות ולצרוח. וכשהיא מופיעה פתאום ומחבקת אותו, הוא מתחיל לבכות בכי חזק מלווה ברעידות ובנשימות קצובות חזקות. אם האם תעודד את הבכי והביטוי הרגשי ותגיד, "כן, אמא עכשיו אתך, הכל בסדר, תירגע". הילד יבכה עוד יותר. אל תחשבו שזה לא טוב, אדרבה, הוא צריך להשתחרר ממה שהוא עבר, ויבכה עד שהוא יירגע, ויחזור לסקרנות ולהתעניינות במיוחד. האירוע מתנקה לחלוטין. הבכי הזה הוציא מתוכו את הפחד שהיה בו מקודם. הקב"ה ברא זאת, וזה מה שמועיל לו להשכיח ממנו את הפחד. זה לא נחרט בלבו כטראומה וכו'.

אני מביא את הדברים האלו, כמו שהסביר הרמב"ם את עצמו שהוא למד את החכמות החיצוניות, וכתב [באחת מאגרותיו] שהוא כביכול נשא נשים נכריות, לא בשביל לקחתן ח"ו לנשים, אלא לטבחות ולרקחות ולאופות. הן רק שירתו אותו לצורך התורה. הוא ביקש לקחת מהן דברים שיעזרו לו להבין את התורה הקדושה. כך גם אנו רוצים להבין את פלאי הקב"ה בעולם.

אצל הגויים שאין ברית מילה, אם בא עליהם איזה אסון, הרי מצבם אבוד רח"ל, כיון שלא התרגלו לכך מקטנות.

זהו דבר אחד, אשר רצינו לעמוד עליו.

ביאור דברי בעל פלא יועץ האומר כי אימהות הנותנות לתינוקם לבכות הרבה, יתנו על כך את הדין.

דבר נוסף שרצינו לדבר, הוא על מה שכתב מה"ר אליעזר פאפו בספר פלא יועץ ערך יונקי שדים, איתא בזהר הקדוש, כשהאשה משמשת עם בעלה, לא תיניק את בנה עד שיעבר כמו חצי שעה. ואם הילד בוכה, וממילא קשה לחכות, ברביע שעה סגי, משום צערא דינוקא. ורבים אין יודעים מאיסור זה. וצא ולמד כמה חששו על צערא דינוקא, עד שהתירו צד נדנדוד איסור, משום צערא. הרי על עניין המתנת חצי שעה הקילו להתיר משום בכיו וצערו של התינוק. אמרו שאין צריך לחכות חצי שעה, אלא רביע שעה. מכח זה הוא מוסיף דבר מעניין (שאנו נוגע לברית מילה שעליה דיברנו למעלה, אלא הלכה כללית הנוגעת לכל התינוקים, אפילו לאותם שהם בני חצי שנה, שנה או שנתיים), ובודאי שאותן הנשים שמניחות את ילדיהן יונקי שדים שיבכו זמן רב, עד שיגמרו עסקיהן או עד דעבדי מאי דבעו, עתידות לתן את הדין.

בעל פלא יועץ, הוא גוברא רבא. איני רוצה לומר, שאני חולק עליו חלילה. רק רציתי ללמד זכות על הנשים שאנו רואים כי במציאות הרבה מקלים ראש בזה, והוא מוכיח אותן. לכן רציתי לומר לימוד זכות קטן. הפלא יועץ טוען שאותן הנשים שמניחות את בניהן לבכות הרבה, עתידים ליתן את הדין. אבל יתכן שאפשר לתרצן עפ"י דברי החובות הלבבות שהבאנוהו בשיעורים שעברו, שהבכי הוא טוב לתינוק. גם עתה ראינו בספר ברית הלוי שאומר כי לפעמים הבכי הוא טוב ומועיל. אלא

אם האמא תפסיק את ביטויי הרגשות והפורקן, הוא יישאר בחרדה, וישפיע לרעה על כל חייו. היום מדכאים את התגובה הזו, וזה טעות ובלבול. האם אתם חושבים שמה שהילד בוכה ורועד, זו מצוקה? האמת היא הפוכה. זאומר לך בדמייך חיי. דוקא על ידי זה, מה שאתה חושב שהוא סובל, זו התרופה.

וכך הוא בברית מילה. לברית המילה עלולה להיות השפעה טראומתית על התינוק, כי הוא יצור שלם ובעל תבונה. והרי עוד לפני שהוא נולד, הוא למד את כל התורה. והוא נמצא בשלב רגיש בחיים, שהוא מסתגל לסביבה חדשה, תפקידים שונים, והוא בעל חיוניות נפלאה, ויכולת תגובה. ברית המילה עלולה לגרום לו לחרדה ולבהלה קיצונית, כאב עז, וכעס אצל התינוק. תגובות אלו מעידות על חסנו ובריאותו. כי אם הוא מגיב בבכי, הרי זה סימן שהוא חזק. תינוק שמגיב בשקט לברית מילה, אינו בהכרח תינוק חזק. אדרבה, אולי מה שאינו מגיב זה מראה שהוא חלש. כל חוויה שמחרידה, תירשם בזכרוננו הגופני והנפשי של התינוק לכל חייו, ותשפיע על בטחונו העצמי ועל יכלתו ליצור קשר עם אנשים, על ההורים, ועל גופו. אם תתן לו להגיב בבכי, ברעדות ובתנועות עד תום, כל ההשפעות השליליות נמחקות כליל, והתוצאה אפילו טובה וחיונית. וכמו במקום שיש צלקת, שהעור עמיד וחזק יותר, כך זה גם רגשית, אם מאפשרים להתרפא בדברים האלו, הרי התינוק מתחזק ומתחסן.

זאת אנו מביאים, בכדי לדעת חסדי ה' עלינו. ישתבח שמו לעד. אם זה נכון, אזי מתחזק מה שאמרנו בשם העוללות אפרים שהתינוק הוא בעל הבנה אפילו במצבים שלו. וזהו שאמר העוללות אפרים כי עם ישראל מסוגל לעמוד בכל מיני שמדות, צרות רבות וייסורים, כיון שכבר בהיותם קטנים, התייסרו בברית מילה, ופירוש הדבר, שאין כאב הברית נמחק מזכרוננו, אלא השפעתה נטבעה בדמנו. ואילו

שיתכן שאין זה נוגע למה שאנו מדברים, כי שם המדובר על סבל שעובר התינוק ממה שהוא, אבל כאן בכיו אינו אלא מפני שהוא רעב. עכ"פ אף שהפלא יועץ אומר שהן יתנו את הדין, כיון שאמרנו שהבכי מוציא את הלחה מהמת, אדרבה, יש בזה מעלה.

ולא זו בלבד, אלא שרבי אליעזר פאפו בעצמו בספרו 'אורות אילים' [דף צ"ד] אומר קצת בסגנון אחר, שם הוא אומר כי אין המדובר על בכי סתם, אלא על "בכי גדול". הרי שהדבר תלוי ברוב הבכי. וא"כ אפשר לפשר את הדברים, כי בכי גדול ורב, אסור לעשות לתינוק, אך בכי מועט, יכול אפילו להועיל לו.

תחילה הוא מביא את מאמר הזוהר, 'מאן דינקא לרביא, לא תזדווג לברנש אלא בשעתא דרביא נאים, ולבתר לא תניק ליה עד כתרין מילין, או חד מיל אי לא יכלא, בגין צערא דרביא בזמנא דאיהו בכי' [ויקרא דף י"ט ע"א]. אומר על כך מהר"א פאפו, כי צריכים להזהיר את הנשים שלא למדו עניין זה, וזה עלול להיות מסוכן. את ההלכה הזו גילה אשמדאי המלך לשלמה, בספרו יש כמה אזהרות, והיא אחת מהן, מחמת חסרון ידיעה, אין המון העם נזהרים בזה.

ועוד יש ללמוד מלשון זה, אם הקלו בדבר האסור משום צערא דינוקא, כ"ש וק"ו כי לא טוב עשו אותן הנשים שמתעסקין בעסקיהן, והנה נער בוכה בכי גדול ואין שמין לב, עתידות הן ליתן את הדין. זהו כמו שכתב בספר פלא יועץ דלעיל, אך כאן נוסף שהתינוק בוכה בכי גדול. אמנם לא ברור שיש הבדל, כי גם בפלא יועץ הוא אומר, זמן רב. [אולי בכל זאת יש חילוק, כי בכי גדול הכוונה לצרחות, ואילו זמן רב הכוונה למשך זמן, אפילו בכי קטן].

ולכן אנו אומרים כי תחילה וראש צריכים ללמד קצת זכות עליהן (אבל עכ"פ לא יותר מדאי להמתין) מדברי החובות הלבבות שאומר שהבכי לא טוב לתינוק.

גם מלשון הזוהר אפשר ללמוד זאת, כי בעצם צריכים להקדים הערה. הפלא יועץ אומר, מחמת חסרון ידיעה, אין המון העם נזהרים בזה. ועוד יש ללמוד מלשון זה, אם הקלו בדבר האסור משום צערא דינוקא, כ"ש וק"ו כי לא טוב עשו אותן הנשים שמתעסקין בעסקיהן וכו'. ואין מובן לכאורה, אנו לא מדברים על איסורים, אלא על סכנות, היינו שחש ושלום לא תשלוט הקליפה על התינוק?

את הדבר הזה אומר הרמ"ק בפירושו שם הנקרא אור יקר [כרך י"ב דף פ"ז] שאין להניק את התינוק קודם זמן זה, מפני שהלילית שולטת בביאה ההיא, אגב הכי אי יניק ליה, יכלה להזיק, והיינו הכפייה לתינוק במכה מקומות. זהו תינוק שנכפה רח"ל, מה שנקרא כיום אפילפסיה וכיו"ב, כל מחלות הנפילה ודומיהם. חס ושלום זהו מה שגורם לזה. אחד מן הדברים.

וממילא אינה קושיא, כי אף שהפלא יועץ אומר שזה איסור, הוכחנו שאינו איסור אלא סכנה, ומה שאומר הפלא יועץ כי יש לקחת מוסר ממה שהתירו "איסור" משום צערא דינוקא, הרי חז"ל התירו איסור בשביל בכיו, וממילא אין לזלזל בבכי התינוק, שתאמר האשה עד שאתפנה, אגש לתינוק, ולא משתדלת להזדרז. והנה אנו אומרים כיון שזה סכנה, והרי חמירא סכנתא מאיסורא, ולמרות שכתב לשון איסור, הכוונה לסכנה, ופעמים רבות רואים שהחמירו באיסור יותר מבסכנה.

עוד דבר שאולי אפשר ללמוד זכות, שאפשר לדייק בזוהר, כי ההיתר להקדים רבע שעה הוא כשאינה יכולה. לשון הזוהר הוא שאפשר להמתין שיעור מיל אחד, אי לא יכלא. מדוע היא לא יכולה? ניתן להבין שהיא אשה רגישה שאין יכולה לסבול את בכי התינוק, לכן התירו לה להמתין רק מיל אחד. אפשר גם לפרש 'לא יכולה', שאין לה שום משהו אחר בכדי להרגיעו. ואם זה הפירוש, יש היתר להמתין קצת בעסקיה עד שתיגש אליו, כי הנה אנו

אבל לא מובן, איך שני מילין יהיו שעה? אם מיל הוא ח"י דקות, ושני מילין הם סה"כ ל"ו דקות, וודאי זה לא שעה...

אלא שלפעמים "שעה" אינה בדיוק כך, כמו שאומר התרגום על הפסוק [במדבר ט"ז, כ"א], **וְאֶכְלָה אֶתְּם פָּרָעַ, וְאֶשְׂרִי יִתְּהוֹן פְּשָׁעָה**. אבל לפי דעת הרמב"ם זה קרוב יותר למדויק, כיון ששני מילין לפי שיטתו הם מ"ח דקות, פחות י"ב דקות משיעור שעה. וישנה תשובת הרמב"ם שעניין מה ששיעורו חז"ל עמוד השחר וכו', הוא לפי ההשערה. כי הרי בזמנם לא היו שעונים, ולא יכלו לדייק. גם בחזו"א הדבר מבואר, שעד עשר דקות בודאי שכל הדורות לא דייקו, כי בלי שעונים אין אפשרות לדייק בזה. נדמה לי שהמציאות גם היא מעידה על כך, לפי שזכורני כי בשו"ת מים חיים אמר, שראה אנשים שלא השתמשו בשעונים, ועד כעשר דקות הם התבלבלו, לא הצליחו לדייק. אם כן יוצא שעשר דקות זה לא נורא. עשר דקות, שתיים עשרה דקות, אבל זה קרוב לשעה. כך הלשון מדויקת פחות או יותר.

ולעניינינו, בספר אספקלריא המאירה ויקרא דף ס"ח מבאר את מאמר הזוהר בזה"ל, **אי לא יכלא, בגין צערא דרביא בזמנא דאיהו בכי וכו'.** אי יכלא למיקם מלהניק עד זמן תרי מילין, מוטב. ואי לא יכלא בגין צערא דינקא, אזי עכ"פ תמתין עד חד מיל. וזהו או חד מיל אי לא יכלא. הבאתי זאת למרות שיש מפרשים פירוש אחר, ומכוחו הקלו יותר, כגון בסידור היעב"ץ [דף ק"ס ע"א], לכן הוכחנו כי פחות משיעור הילוך מיל בודאי אי אפשר להקל, וכנראה יש שם טעות בגירסא.

בספר אור יקר, במקום אי לא יכלא, הוא גורס, **אי לא יכיל**. לא מובן על מי הוא מדבר. אולי על הבעל? גירסא זו לא מסתדרת, וכנראה שהיא טעות.

רואים שהיא יכולה ומסתדר לה להמתין, ומצליחה לסבול את הצער.

דרך אגב, האורות אילים דילג כמה מלים בזוהר, אולי בגלל הקושי שבהם, או בגלל שהיתה לו גירסא אחרת. לשון הזוהר הוא, **לא תיניק ליה "עד כשעתא חדא"**, כתרי מילין. לא מובן לכאורה, כיצד שעה אחת, יכולה להיות שני מילין? לכתחילה הרצוי ביותר, לחכות שעה. אבל כמה הוא שיעור מיל?

יש בזה ארבע דעות, הבאתים בעיני יצחק על ש"ע המקוצר בהל' פסח, לגבי זמן לישת המצות שהוא שיעור הילוך מיל [סימן פ"ז הערה כ'], זהו דעת תרומת הדשן שפסק מרן כמותו בסימן רס"א סעיף א' ובסימן תנ"ט סעיף ב' ובירור דעה סימן ס"ט סעיף ו'. (וכן פסק החזו"א בסימן י"ג אות ב'. וע"ע שיעורי ציון דף ע"ד וע"ה). לפי זה, השיעור הוא י"ח דקות. ויש בזה עוד שלוש שיטות, יש אומרים ששיעור הילוך מיל הוא עשרים ושתיים דקות ומחצה, וי"א עשרים ושלוש דקות, ולדעת הרמב"ם עשרים וארבע דקות, עיין פר"ח יו"ד סימן ס"ט ס"ק כ"ז, ובכרתי ופלתי שם ס"ק י"ז, וחק יעקב ומשנה ברורה וביאור הלכה בסימן תנ"ט, ושו"ת חתם סופר סוף סימן פ', ועוד. פסקנו למעשה כמו הש"ע, כיון שלא ידוע לנו מנהג בזה, בפרט שכאן לגבי מצה הוא לחומרא. ובשלמא לגבי מליחה וכיו"ב שהוא לחומרא, וצריכים המתנת שיעור מיל, יתכן שטוב וראוי לחשוש ליותר, שיעור הרמב"ם שהוא כ"ד דקות. ומעיקר הדין, כיון שאין לנו בזה מנהג, אנו נוקטים כפסק מרן שהוא ח"י דקות.

ואין לנו בזה מנהג, כיון שבזמנם לא היו שעונים, והזמנים לא היו מדויקים. לא יכלו לדעת בבירור את הזמן. בדברים שאין לנו מנהג בהם, פוסקים כמו הש"ע. כיון שמרן פסק ח"י דקות, זהו שיעור מיל.

שאלה מהקהל: אולי התינוק אינו יכול להמתין?

תשובת מרן שליט"א: במלים זה לא מסתדר. הזוהר אומר, או חד מיל, אי לא יכיל, בגין צערא דרביא. מי לא יכול בגין צערא דרביא? זה לא מובן. מסתמא זו טעות, טעות סופר או טעות הדפוס, כך נראה לי פשוט.

האם מותר להחליף יריעה ב"ספרי תורה המקודשים" הידועים אצל התימנים, ותגובה על דברי הגר"י זילברשטיין שליט"א בעניין זה.

ביקש ממני ידידנו הרב גלעד צדוק יצ"ו, להגיב על מה שפרסמו תשובה בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א בנוגע לספרי תימן המקודשים המצויים אצל התימנים. המאמר התפרסם באחד מכתבי העתים, השנה לפני חנוכה, והוא השיג לי זאת.

ידוע שיש אצלינו ספרי תורה שנכתבו על ידי סופרים בקדושה ובטהרה, עד שממש אפשר לחוש את הקדושה שעליהם. כשהיתה איזו מחלוקת או מריבה וכיוצא בהם, ספר התורה היה מרעיש.

וכך כתוב שם בשם הגר"י זילברשטיין, בספר שלחן מלכים מובא, [כי] בישוב כ'דאר בתימן, היה ס"ת שנודע בקדושתו המיוחדת, מחמת הסופר שכתבו בקדושה ובטהרה ובפרישות מיוחדת. הוא מדבר על ס"ת אחד, אך יש יותר ממאה ספרים כאלו, אלא שהם מפוזרים במקומות רבים. גם ביהכ"נ שבו שהה ספר התורה, היה מקודש באופן מיוחד, וכל אימת שהיה מתעורר ריב או ויכוח בין המתפללים, היו מרגישים את ההקפדה שבדבר, כאשר בעיצומה של המריבה היה מתרחש תמיד דבר לא טוב.

המתפללים החלו לחשוש להגיע לבית כנסת זה, וחלקם עברו לבית כנסת אחר, עד שבני

הקהילה התקשו להשיג מנין, וכל פעם היו צריכים להשלימו באמצעות תושבי הכפרים הסמוכים.

תופעה פלאית נוספת היתה בביכ"נ זה, והיא, שבכל פעם שהמתפללים לא התנהגו כראוי, היו בוקעים קולות מכיוון ארון הקודש, והיו יודעים כי ספר התורה הרגיש במה שאירע.

כשעלו בני המקום לארץ ישראל, הביאו אתם את ספר התורה המקודש והניחו אותו בהיכלו של אחד המושבים. והנה, בשבת אחת התקבצו בני המושב ללימוד השבועי, וכדרכם של צעירים, החלו לשוחח על דא וכל הא, ושכחו שהם נמצאים בבית ה'.

לפתע החלו לשמוע קולות הבוקעים מכיוון ארון הקודש. הצעירים נחרדו על ליבם, וגם הם הבינו שיש קפידא עליהם על שלא נהגו כראוי בבית ה', ומרוב בהלה ברחו כולם מבית הכנסת.

לאחר המקרה הנורא, ובגלל חששם של בני המושב שלא רצו לפגוע בקדושת הספר, הם נקטו בִּיְזִמָה, והחליפו יריעה אחת מיריעותיו. בכך פחתה קדושת ספר התורה, ושוב לא נשמעו קולות מארון הקודש, גם כשדיברו בשיחת חולין.

השאלה היתה, האם החלפת היריעה היתה מותרת?

עונה הרב זילברשטיין, והשבנו, שהמעשה אשר נעשה, לא ראוי ולא נכון, ולא נעשה עפ"י הוראת חכמים, ושני טעמים לדבר. האחת הלכתית והאחת מוסרית.

ההלכתית היא כך, א. עפמש"כ הרמ"א (ח"מ, של"ג ס"ה), סופר המקבל לכתוב ס"ת, וחוזר בו, מקרי דבר האבד, וביאר הסמ"ע, דספר שנכתב בכתובת יד של שני סופרים, הוא

משל למה הדבר דומה, לאדם ההולך ברחוב, ולפתע הוא שומע אזעקה המתריעה מפני שיגור טיל ממדינת אויב. וכי מה יעזור לו אם ישבור את צופר האזעקה?... הרי היא מלמדת אותו שצריך עכשיו להישמר ולהסתתר!

הוא אומר דבר חשוב מאד. מה עשיתם פה? אנשים דיברו דברים בטלים, והרעיש כנגדם הספר תורה. צועק עליהם שיפסיקו. מה הם עושים? מבטלים את צעקותיו... מה זה שונה ממצב מלחמה שישנה אזעקה? במקום ללכת למקום בטוח, הוא שובר את הצופר... הוא אינו אלא טפש. כך גם במקרה הנ"ל של ספר התורה. וכי הדרך היא להוציא אחת מיריעותיו, ולנטרל ממנו את הקדושה? שפתים ישק. הוא אומר דברים ממש חשובים.

והוא מסיים ואומר, אשריהם בני העדה שזכו לס"ת מקודש כזה, והם מחוייבים לשמור עליו (כעת) [כעל] בבת עינם. והרבנים במושב צריכים לעורר את קהל העדה וצאן מרעיתם, לבל יזלזלו בקדושת בתי כנסיות, שהם מקדש מעט בדורנו. ולא ידברו כדי שספר התורה לא יקפיד עליהם!

שאלה מהקהל: האם יש עד היום ספר התורה שמרעיש? האם בזמנינו ס"ת זה הרעיש?

תשובת מרן שליט"א: כך נראה מהדברים. מה שידוע לי, שלמרות שלצערנו כל ספרי התורה העתיקים המקודשים הללו ירדו מקדושתם במשך הזמן, כי הם נפסלו או הוחלפו בהם יריעות, אבל עד היום יש ס"ת שפועל, הוא נמצא במושב "משען" ליד העיר אשקלון. שמעתי זאת מעוד מישהו, אף שאני אישית לא זכיתי להיות שם, אבל כל מי שרוצה לראותו, יכול ללכת לשם. הרב גלעד צדוק גם הוא אמר לי זאת, ואף כתב זאת בספרו זכרון תימן בדף קמ"ה בזה"ל, יש ספר הנקרא בעל הנס, נמצא אצל משפחת קינדיל, ולא מסרו אותו לפעילי העליה, משום שחששו שלא יזכו לראותו עוד,

מנומר, ומקרי מקולקל. והוא הדין במקרה שלנו, כשספר התורה הפל למנומר, ומעתה הוא אינו מהודר, ועל ידי כך הורידוהו מקדושתו הנוראה.

שם ישנה הלכה לגבי שכיר. אם אדם שוכר משהו לעבודה, ולפתע הוא רוצה להפסיק את עבודתו, יש בכך פרטים רבים שאין מקומם כאן, אך באופן כללי מותר לו להפסיק את עבודתו, אפילו שהוא סיכם אותו מראש. ישנו חילוק אם שכרו לימים או לקבלנות, כלומר שיתחייב לגמור את עבודתו. בינתיים אנו מדברים על שכירות יומית, שהוא יכול להפסיק את עבודתו באמצעה, משום שנאמר, [ויקרא כ"ה, נ"ה], כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים. ודורשים חז"ל [ב"ק דף קט"ז ע"ב], עבדי הם, ולא עבדים לעבדים. אין השכיר מחוייב למשכיר לעבודה, ויש לו לקבל שכר רק לפי מה שהוא עבד. אבל באופן שהפסקת העבודה גורמת נזק, כי על ידי ההפסקה יתקלקלו החמרים וכיו"ב, בזה אסור לשוכר להפסיק באמצעה, ועליו לגמור את עבודתו, כפי שהתחייב מראש. זה נקרא דבר האבד.

ההלכה נפסקה שם, שבאופן שהאדם שוכר סופר שיכתוב לו ס"ת, אין יכול הסופר להפסיק את עבודתו באמצעה הכתיבה, כיון שאפילו אם נמצא סופר אחר שימשיך מהיכן שהוא הפסיק, הרי זה יהיה כתב שונה מהראשון, ואינו מהודר. כגון זה נקרא דבר האבד, ואינו יכול להפסיק. וביאר הסמ"ע שהקלקול הוא בכך שהספר נהיה מנומר. וכך יש לטעון על אותם מחליפי היריעה, מה אתם עשיתם? החלפתם יריעה, והכנסתם יריעה מסופר אחר, הרי זה לא יהיה אותו הכתב? וקלקלו את הספר, שעתה הוא נהיה מנומר, ואסור לעשות זאת.

דבר נוסף ומוסרי טוען הגר"י זילברשטיין, במקרה זה נראה שיש חיוב על הרבנים ומנהיגי העדה, לשמר ולכבד יותר ויותר את ספר התורה, בראותם את גודל קדושתו.

כמו שנלקחו ספרים אחרים. הספר נמצא במושב משען על יד אשקלון, ועד היום עולים אנשים אל הספר, ומדליקים נר לכבודו, נותנים צדקה ומבקשים ישועות. למיטב ידיעתי זהו הספר היחידי מכל הספרים המקודשים שעדיין פועל ישועות כמימים ימימה. זהו ספר אחד, אך מאידך נראה שגם על הספר שעליו מדברים כעת הוא מהזמן האחרון.

האמת שצריכים לדעת, שהסיפורים הללו על ספרי התורה המקודשים, ידועים מאד ביהדות תימן. יש לצערנו מקטני אמנה המפקפקים בזה, עד שלבסוף הם בעצמם נוכחו לדעת שזה אמת, ואין הזמן כעת נותן להיכנס לזה. אולי נשאר זאת להזדמנות אחרת.

בספר לבניכם ספרו שנתחבר על ידי הרב גלעד צדוק יצ"ו מובאים סיפורים רבים על הספרים הללו, אשריו ואשרי חלקו של המחבר הנ"ל, שזכה לאסוף את הסיפורים הללו, בתוך הרבה סיפורים אחרים על יהדות תימן, ובלעדיו מי יודע אם היו נשמרים לדורות הבאים. על ספרי התורה המקודשים, הוא יחד פרק נפרד.

נקרא כעת רק כמה דברים מהמובא שם.

לגבי ספר אלפס כתוב בדף רל"ג כך, בבית הכנסת בשאחדייה ידעו שאם אירעה מחלוקת בבית הכנסת, בעל המחלוקת אינו משלים שנתו. מעשה ביהודי אחד שהיה עושה מחלוקת באופן תמידי. הטילו עליו חרם והוא נשתתק. כשראו ראשי הקהל כי הספר קדוש בצורה נוראה וכי אנשים ניזוקים ממנו, הלכו אצל רבני צנעא ושאלו אותם, אם רשאים הם להחליף יריעה אחת בספר התורה למען ישקוט הספר. הרבנים התירו להם להחליף יריעה, ומאז שקט הספר.

עכשיו אנו צריכים לברר זאת, מבחינה הלכתית. אנו לא מספרים פה סיפורים גרידא, כי יש עדות על פסק דין מרבני עי"ת צנעא,

ראש גולת תימן, גם אני שמעתי מהרבה תלמידי חכמים רבים שסיפרו שהחליפו יריעה, ולא התייחסו לזה כאילו עשו דבר אסור, וכמדומני שגם מפי אאמו"ר זצ"ל שמעתי זאת. אך מאידך הרב זילברשטיין טוען טענה טובה. לאידך גיסא אנו רואים כי גניזת הספר נעשתה עפ"י הוראת חכמים. בעז"ה אנו נסביר עוד מעט את פשר הדבר.

עוד כתוב שם בדף רנ"ה בשם הר"ר לוי קשת ז"ל, ליד שכונת יהודים בעיר ד'מאר, היה מקום קדוש, בו היו מתפללים בזמן עצירת גשמים. המקום נקרא "פגיר יעקב". בקרב המשפחה שהחזיקה בספר "מקאלחי" (מאחר וחלק מבני המשפחה אינם חפצים בפרסום, לא הזכרתי את שמם) ישנה מסורת על סיבת התקדשות המקום: בתקופה הראשונה בה הגיע ספר "מקאלחי" לדמאר, אירע כמה פעמים שבני אדם לא השלימו את שנתם, עקב מחלוקות בבית הכנסת בו שכן הספר. לכל היה ברור שעונשם בא להם עקב הקפידא של הספר הקדוש. עד היום מכירים את הספר הזה, והוא נמצא בתל אביב.

יהודי בשם יעקב, קיבל על עצמו לקדש שם שמים ובלבד שלא ישנו אסונות כאלו. הוא החליף כמה מיריעות הספר ובכך פחתה קדושתו. לא החליף יריעה אחת, אלא כמה יריעות.

כעבור זמן קצר נפטר היהודי לבית עולמו, ומקום קבורתו נתקדש. הרגישו שהוא מסר את נפשו למען הכלל, לכן קידשו את מקום קברו. יתכן שהיו מתפללים שם, או משהו כזה. החשיבו והעריכו אותו, שמסר נפשו כפרה על כל הציבור.

בדף רנ"ח כתוב כך, בעיירה כוכבאן השוכנת צפונית מערבית לצנעא, ישבה קהילה יהודית עתיקת יומין. מזה למעלה משלוש מאות שנה שכן בעיירה ספר תורה מקודש ושמו "מַרְגָּזִי".

בספר זכרון תימן שחיבר הרב גלעד יצ"ר, יש עוד אריכות על הנושא הזה, וכך כתוב שם בדף ק"נ, ספר עדני בעיר גבלה בדרום תימן. יש שמועות שהוא נקרא כך כי הוא נכתב על ידי הסופר מה"ר יהודה עדני. היה מקפיד הקפדה יתירה, אם אדם היה מבעיר אש המחלוקת בבית הכנסת, היתה במשפחתו מגפה, ולא נעצרת אלא לאחר השקטת המחלוקת, מפני פחד הספר. למנוע את הענשים החמורים האלו, התנדב אדם אחד לקחת יריעה אחת מהספר וידע שהוא מסכן את עצמו. לא עבר חודש והוא נפטר. מאותה השעה התמעטה הקפדתו של הספר.

תכונה פלאית מיוחדת: לפני שהיתה איזו גזירה על ישראל – אם גויים תכננו סוד נגד עם ישראל, על עמך יערימו סוד, ויתעצו על צפוניך [תהלים פ"ג, ד'], היו שומעים דפיקות חזקות על דלתות ההיכל. הדבר היה קורה בעיקר בשבת בזמן תפילת הלחש. בבחינת קול דודי דופק [שיר השירים ה', ב']. כך העידו מספר אנשים ששמעו זאת באזניהם.

שאלה מהקהל: ומדוע מתו האנשים הללו באותו חודש?

תשובת מרן שליט"א: תראה, התאריכים כנראה אינם מדויקים, אם בתוך שבוע, בתוך חודש או בתוך שנה, העיקר שהם היו בריאים ושלמים, ותוך שנה או משהו כזה הם מתו. בתוך חודש שכתוב, אולי הוא לא מדויק. העיקר הוא שכולם ידעו והבינו לפי העניין, שמתו האנשים הללו בגלל שהחליפו את יריעות הספר.

שאלה מהקהל: זה נראה מוזר, במקום שיחזרו בתשובה, מחליפים את היריעות? ואין זו הוראה של דלת העם חלילה, כי אפילו חכמי צנעא הורו שכך יש לעשות? ומה גם שבכך הם שולחים את המחליפים למיתה.

תשובת מרן שליט"א: אתם שואלים טוב מאד, תכף נסביר את העניין, והכל יתיישב בס"ד.

סיפרו עליו על ספר מרגזי, שאם היה אדם ישן בבית הכנסת (לרוב היה זה אורח שנזדמן למקום), מדובר דוקא על האורחים, כי כנראה לא רצו לארח בבתיהם את האנשים הזרים שהם לא מכירים, לכן ישן בלית ברירה בבית הכנסת, היה מוצא את עצמו לפנות בוקר מחוץ לבית הכנסת. ומעשה ביהודי אורח שביקש להפסיק את הפעולה הזאת של הספר. מה עשה? כשמצא שעת כושר, הסיר יריעה אחת מספר מרגזי (בפרשת "בחוקותי"), ולאחר זמן קצר נפטר לבית עולמו. לא פורש מדוע הוציא דוקא מפרשת בחוקתי, אולי הוא הוציא את התוכחה... כנראה זה היה מקובל כך.

ובדף ער"ה כתוב כך, בכפר כ"אריה שבדרום מזרח תימן, ישיבה קהילה יהודית עתיקה. בית הכנסת של יהודי המקום היה מרוחק קצת מהשכונה היהודית. בכפר זה היו נודעים שני ספרי תורה מקודשים, שם האחד, "שם טוב", ושם השני "מרגזי". מספרים, שכמה פעמים ניסו מוסלמים לגנוב את ספרי התורה (או שאר תשמישי קדושה וכו'), אך כשביקשו להיכנס לבית הכנסת, היו שומעים את רעש הרימונים של ספרי התורה, ומהפחד נסו על נפשם (כך סיפרו המוסלמים ליהודים).

עוד שם בדף רע"ז, בכפר ינצ'ים שבמחוז אנס, שכן ספר תורה מקודש ושמו "צ'אהרי". על ספר זה מספרים, שבתחילה היה מקפיד אם היו בעלי מחלוקת בבית הכנסת, עד שאותם אנשים היו נפטרים תוך זמן קצר. אחד היהודים קיבל על עצמו להחליף אחת מיריעות הספר, בידעו כי הוא מסתכן בנפשו. ואכן כך אירע לו, ומאז פסק הספר מלפגוע בבעלי המחלוקת. פעם אחת ביקש מוסלמי להיכנס לבית הכנסת. היהודים ביקשו ממנו לחלוץ את מנעליו לפני כניסתו, אך הוא סירב, ומיד כשנכנס לבית הכנסת, מעד והחליק לכל אורך בית הכנסת, ויצא משם בבושת פנים. את הסיפורים האלו שהוא מספר שמענו כמותם בע"פ מרבים, ואין בהם שום ספק.

רק שצריכים לדייק, כי היכן שכתוב על חכמי צנעא שהתירו, שם לא אירע אסון, כי זו היתה הוראת הרבנים. מה שמובא שם רק כי הספר שקט, ולא שנפגעו המחליפים. ועוד מעט נגיד חילוק בס"ד.

שאלה מהקהל: איך מותר למחליף לסכן את עצמו על דבר כזה, הרי הוא מכניס עצמו למקום סכנה?

תשובת מרן שליט"א: גם זו שאלה טובה, אבל נקדים משהו שחשוב לנו בנושא, שכדאי לדעת אותו.

בספר זכרון תימן דף קמ"א, ישנו משהו מאד חמור. שם הוא מדבר על מקום שנקרא כפר גומעה, וברשות משפחת חגבי משום היה ספר תורה שנקרא, "אַלְמִזְרֵר", (= מכופתר), והוא נמצא עד היום בראש"צ. את הספר הזה ראיתי במו עיני. שם יש אריכות גדולה של עשרות דפים, ואנו נגיד רק את הנוגע לנו.

הספר אלמזרר היה מקפיד מאד על יהודי הכפר ומכלה בהם. הקהילה מנתה עשרות משפחות, ולא נשתיירו ממנה אלא בודדים. פעמיים קברו את הספר שלא יכלה בהם, וחזר למקומו בביהכ"נ. הסיפור הזה נחקק על אבן בבית הקברות של יהודי גרנה – כתבו זאת לזכרון לדורות. ושם נאמר עוד כי בכפר זה היו כך וכך לויים, כך וכך ישראלים וכו', ולא זוכרים כעת את המספרים במדויק, אבל סיפרו כי כולם מתו בגלל ספר התורה הזה. ששה ספרי תורה באלו, קברו אותם, ולא ידוע אם מחמת קדושתם או מחמת שהם כבר יתיישנו. הם ניסו לקבור אותם, וזה לא עזר, עד שלא היתה ברירה אלא להחליף יריעות.

אבל פה צריכים להעמיד שאלה הלכתית. האם מותר לעשות מה שהם עשו? הרב זילברשטיין טוען שזה אסור מצד מנומר. אבל צריכים לדעת שמצד בעיית המנומר, זה לא פשוט כ"כ.

דין מנומר שנאמר בגמ' הוא לגבי חסרות ויתרות, ולא לגבי החלפת יריעה שלימה, קל וחומר כמה יריעות. אבל כיון שאנו דנים על לכתחילה, צריכים לברר זאת.

שאלה מהקהל: הסופר צריך להשאיר את השמות הקדושים כדי שלא ייראה כמנומר?

תשובת מרן שליט"א: נכון. יש צדיקים שטובלים לפני כתיבת השמות הקדושים, משירים מקומם חלק בנתיים עד שיטבלו, וצריך להשתדל שלא יהיה ניכר שינוי בכתב.

לגבי העניין דלעיל, נפתח בהלכה הכתובה בש"ע יו"ד סימן ר"פ [סעיף ב'] בזה"ל, ס"ת שבלו ממנו יריעות ובא להחליפם, אפילו לא בלו ממנו אלא אחת או שתיים, צריך להחליף שלש. לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות, ולכך צריך שיהיו לפחות שלשה דומות. שלא יהיה גנאי לספר.

אומר על כך הטורי זהב [סק"ה], נראה דבדיעבד אינו פוסל בזה, דהא גם כתב מנומר, כתב רמ"א בסוף סי' רע"ט דנהגו הסופרים לתקן כו', כל שכן בזה דאין כאן שינוי באותה יריעה עצמה.

מה שאני חושב בזה הוא כך. תחילה נקדים כי כאן במקרה שלנו, שדיברו האנשים דברים בטלים בבית הכנסת, בודאי שזה שטות להחליף יריעה, כדי שיוכלו להמשיך לדבר. במקום שיקחו מוסר ולא ידברו בבית הכנסת, מורידים עוד את קדושת הספר. בא מישוהו מעוררם ודופק להם על הראש, ובמקום זאת הם פועלים כנגד אותו המעורר. זה ודאי דבר חמור שאין לעשותו. אבל מאידך במקרים שהיו אצל אבותינו הנוגעים לסכנת נפשות, ובפרט שהם נפשות רבים, ולא היתה להם אפשרות אחרת להינצל מהבעייה, כי לא יכלו האנשים לתקן את עצמם מהמריבות ומהמחלוקות, עד שלא עמדו בזה, לא היה להם ברירה אלא להחליף יריעה.

אותו ח"ו משום זה. ובפרט דלא שייך מנומר אלא בעמ' אחד או שניים, אבל ביריעה שלימה של כמה עמודים, אינה בבחינת מנומר.

ואמנם יעו"ש בחלק ג' סי' כ"ה סעיף ה' שהביא דברי מרן בדין ס"ת שבלה, שמבואר ממנו דכל שיש שלוש יריעות דומות, לא הוי כמנומר ע"כ. וצ"ע].

שאלה מהקהל: אם כן שלא נחשב הס"ת בשינוי יריעה אחת, או לפחות ג' יריעות, מדוע פסק הרמ"א בחושן המשפט שהסופר לא יכול לחזור בו באמצע כתיבת הספר. שיגמור את היריעה, ודי? הרי סופר אחר יכול להמשיך?

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. זאת שאלה טובה. מסתבר כנראה שיש חילוק בין דיני ממונות לדיני קדושת ס"ת. אפי' שמצד ההלכה לא נחשב מנומר, מ"מ הבעלים יכול להתנגד שיכתוב סופר שני, כי סוף סוף זה פחות יפה. וע"ע בספר באר חנוך (סת"ס) דף צ"ה אות ה', ושו"ת שרגא המאיר ח"ד סי' י"א.

אוסף בס"ד עוד כמה נימוקים להתיר. א', החכם צבי [סי' י"ט] חולק על עיקר הפסק של הש"ע דלעיל, והביאוהו האחרונים [עיין באר היטב ופתחי תשובה סימן ר"פ שם]. היינו שאף שדעת הש"ע שצריכים להחליף שלוש יריעות לכל הפחות, סובר החכם צבי כי החלפת יריעה אחת מספקת. ואף שאמנם רבים לא מסכימים עם החכם צבי להלכה, אבל אפשר לצרף שיטתו לסברא נוספת, כי הנה הרמב"ם שהביא את דין מנומר הנזכר בגמ' במס' מנחות כדלקמן, נראה שסובר להתיר בכל כגון דא.

ידוע שדרך הרמב"ם להשמיט הרבה הלכות המובאות במס' סופרים, כגון עניין ס"ת המנוקד. כנראה שעיקר סמיכת אבותינו נע"ג לנקד את ספרי התורה, הוא מפני שפיסול הניקוד לא נזכר בש"ס כלל, שהרי הרמב"ם [ריש פרק עשירי מהל' ספר תורה] מביא עשרים דברים הפוסלים את ספר התורה, ומדייק

אני חושב שישנה ראייה לזה, מכך שאף שהספר כ"כ קדוש, מכל מקום כשבאים להחליף את יריעותיו, אין הוא מרעיש אז. מדוע עכשיו אתה לא מרעיש? הרי באים להחליף אותך. זה הזמן המתאים לפעול ולהרעיש, להפחיד את הסופר שלא יגע? כנראה אם כן שהדבר תלוי בכוונה, אם היא לשם שמים, או בשביל להמשיך להחזיק בעברות. אם הרבנים התירו במקרי סכנת נפשות, כנראה שלא היתה ברירה אחרת. כל לבבות דורש ה'.

שאלה מהקהל: בזמן שהספר תורה פתוח, לא מצאנו שהרעיש?

תשובת מרן שליט"א: יכול לעשות משהו אחר, כגון להתנועע. כל סימן שמראה כי הוא מתנגד, עוד לפני שבאו להוציאו מן ההיכל כדי לתקנו, היה צריך להרעיש.

ומה שהתחלנו לדבר מצד מנומר, שטוען הרב זילברשטיין שזה אסור, צריכים לדעת כך. א. אין פשוט כ"כ שהחלפת יריעות כך נחשבת כמנומר. בשו"ת ישכיל עבדי [ח"ז סימן ל"ב] נשאל בזה"ל, ס"ת בכתב אשכנזי והחליפו בו כמה יריעות בכתב ספרדי, אם מותר לקרות בו לכתחילה. רוב הספר הוא כתב אשכנזי, והתקלקלו כמה יריעות עד שנפסל הספר, והחליפו בו כמה יריעות מסוג כתב אחר, מה דין הספר לעניין לכתחילה?

אומר הישכיל עבדי על כך, כי הגם שישנו הבדל בין הכתבים, אין שינויים אלו מעכבים, ולא חשיב מנומר. מכיון דשני התמונות כשרים לשניהם, ולכולם יש שורש עפ"י הקבלה, הרי כולם שווים בשיעוריהם, אלא דלכתחילה ודאי, אם הס"ת שהוא בכתב אשכנזי, או להיפך, והוצרכו להחליף איזה יריעות שנפסלו, ודאי דמהראוי לכתוב באותו הכתב של הס"ת, בין אם הוא אשכנזי או ספרדי, שזה הידור לס"ת שיהיה כולו בכתב אחד, בבחינת זה אלי ואנוהו. אבל אם בדיעבד כתבו אותם שהחליפו בכתבו אחר, ודאי דאין לפסול אותו ולנגח

הריב"ש [בתשובותיו] שמכך שלא הזכיר הרמב"ם עניין הניקוד, מוכח שהוא סובר שלא קיימא לן כן. ואף שזה כתוב במס' סופרים, כיון שזה לא מובא בש"ס בבלי, סובר הרמב"ם שזה לא הלכה. [גם באוצר הגאונים סנהדרין אמצע דף שס"ה מתבאר כמס' סופרים, שאפי' שינוי של יריעה אחת נחשב מנומר, אך זה לא מחייב את הרמב"ם].

עניין המנומר הוא במסכת מנחות [דף כ"ט ע"ב], הני מילי חסירות, אבל יתירות לית לן בה. חסירות מ"ט לא? אמר רב כהנא, משום דמיחזי כמנומר. אם יש בספר תורה יתירות, אפשר לגרדם, אבל אם חסרות אותיות, אזי צריכים לתלותן בין השיטין, ואם עושים כך, שתולים בין השיטין, הרי הוא כמנומר. את זה הרמ"א מביא, וזו ההלכה, כגון שזה בולט מעל השורה. אבל אם יש כמה יריעות שלמות שאינן שוות לכל הספר, שאין האיסור בזה אלא ממסכת סופרים, והרי הרמב"ם לא מביא זאת להלכה, לכן סברו אבותינו שאין בזה איסור. ואף שיוצא לנו שנחלקו בזה הרמב"ם והש"ע, ואנו פוסקים דרך כלל כמו השלחן ערוך, כנראה שהיה מנהג כך כהרמב"ם מדורי דורות. מרוב מציאות ושכיחות ספרי תורה המקודשים, נראה שהחלפת יריעה היה דבר מפורסם מכמה וכמה דורות, לכן סמכו בזה על הרמב"ם, כי כנראה המנהג שלנו בזה הוא כמותו.

חוץ מזה, חושבני שהנושא שלנו הוא שונה, ומדוע? כי הנה טעם הדין שהמנומר הוא פסול, משום שהוא גנאי לספר. לא מתאים שחלק יהיה כך וחלק כך. אבל אצלינו זהו שבחו של הספר. זהו ספר מקודש, ואדרבה, טוב שיראו ויעמדו על ההבדל, יתפעלו מקדושתו הנשגבה של הספר. מה שהחליפו יריעה אחת, אין זאת אלא מפני שהיה נחוץ להורידו במעט מקדושתו, אבל עדיין בקדושתו הוא עומד, והגם כי לא בקדושה "הנוראה" כמקודם. זהו שבח לספר שיהיה ניכר בו כך.

סברא נוספת להתיר, שהנה אילולי נחליף בו שלוש יריעות, מה נעשה אתם? האם נגנוז אותם? ספר תורה כ"כ קדוש, האם רצוי שילך חלק גדול לגניזה? לא כדאי. הסופר כתבו בקדושה רבה כ"כ, עד שקדושתו ניכרת עליו ככה, לא מתאים שיגנוז אותם ביחד עם כל שמותיו הקדושים. לכן, אדרבה, עדיף להמעיט בזה, ומה שפחות לעשות. יותר כדאי לו שיחליפו יריעה אחת מאשר שיגנוז אותו לגמרי, או אפילו עוד שתי יריעות.

דרך אגב, עיקר הדבר שאומר הרב זילברשטיין שהם עושים טעות, והיה ראוי לעשות להיפך, להשאירו כך. רציתי להביא לפניכם מאמר שהתפרסם באחד מכתבי העתים לפני שנים רבות [בקהילה דורות, ד' סיון שנת ה'תשס"ט, עמוד 30], על הספר המכונה **אלבם** הנמצא בראש העין. אקרא בפניכם את המאמר הזה, כיון שהגרע"ז בסיס זקוק לרפואה שלימה. יהיו הדברים האלו לרפואתו.

כך כתבו שם, אלבם: ספר תורה עתיק ומיוחד במינו, שאף בית הכנסת קרוי על שמו הנו בית הכנסת אלבם בראש העין. הוא קרוי על שם ספר התורה אלבם ששוכן בו.

מדובר בספר תורה שנכתב על ידי סופר תימן, מתקופת עזרא הסופר.

נסיבותיו ופרטיו אינם ברורים דיים, אך הרה"ג רבי עזריה בסיס, רבה הישיש של ראש העין, בעצמו יליד תימן, מספר לנו, "מסורת בידינו, כי הסופר היה טובל בטרם כתב כל שם משמות הקודש, ושמו של הספר נקרא אל-בם (ב' בחולם) [צ"ל בקמץ], בשל אחד משמות הקודש, שנקרא שם [בן] מ"ב, עליו היה מכוון הסופר בצירופי אותיות ושמות בעת כתיבתו וכו'.

[המשך הדברים יובאו בשיעור הבא].

התייחסות לדברי הרב מאיר מאוז שכביכול איגרת תימן הצילה את יהדות תימן מלהתאסלם, וכן התייחסות לדבריו בעניין התספורת בימי העומר שכביכול כולם בתימן נהגו להסתפר כיון שאיסור תספורת אינו כתוב ברמב"ם.

כיון שצריכים לסיים, נאמר דבר אחד שצריך להגיב עליו.

הראוני בגליונות בית נאמן [גליון 142], מה שאמר הרב נאמן על הרמב"ם בזה"ל, בא להציל את עם ישראל. באותו הזמן יהדות תימן היתה פורחת ופוריה, והרמב"ם משבח אותם עד מאד וכותב, "כי משורש האמת פרח נצר נאמן, וממעין החסד נהר גדול נמשך בארץ תימן" וכו'.

והנה קם שוטה אחד, הבן של הרב שם, ובלבל להם את המוח. אמר להם, רבותי נתגלה לי שמשא רבינו החליף את התורה שלו לתורה של מחמד, וזה כתוב בתורה וכו'. זהו סיפור משיח השקר הידוע, רק שאיני יודע מאיפה הוא לקח שהוא היה בן של הרב שם. נראה לי שזה התחלף לו בזיכרון. לא כתוב שהוא היה בנו של הרב. זה נראה שסתם זה השתרבב פה.

אח"כ הוא כותב בסיום הקטע, איגרת תימן הצילה יהדות שלימה מלהתאסלם.

זאת אינה הפעם הראשונה, שהרב מאוז אומר דבר זה, שמעו זאת ממנו עשר פעמים, ואולי אפילו שלושים פעמים. הוא חוזר על הדבר הזה. אבל צריכים לדעת, שזאת טעות מעיקרה.

כבר בפרשת ויחי ה'תשע"ח, הוא אמר זאת שוב על הרמב"ם בזה"ל, הגיע לו מכתב מאחינו התימנים שבאו לאסלם אותם בכח וכו'. הרמב"ם כתב להם איגרת שנקראת איגרת תימן. ובזכות זה נשארו יהודי תימן יהודים עד היום הזה. ולולי האיגרת הזאת, היו מאז מתאסלמים והולכים לאיבוד.

לספר זה נקשרו סיפורים רבים, וההילה שאפפה אותו הטילה חרדת קודש על באי בית הכנסת. "מי ששוחח שיחת חולין באותו בית כנסת, שהיה במחוז 'ריינה' בתימן, בו שכן הספר", ממשיך לתאר הרב בסיס, "או שלא נהג כשורה, חלה מיד". אחד מהמתפללים ביקש להקל מכובד האחריות הרובצת על ראש הציבור, ו"באיוולתו" סבר להוריד מקדושתו של הספר באמצעות החלפת היריעה הראשונה שבו. הרב בסיס אומר, כי הוא עשה זאת באיוולתו. משמע שגם הוא מבין כי אדם זה הוא טיפש. באחרת, פתיל חייו של יהודי זה נגדע. הוא לא הוציא את שנתו וכו'.

מסיים שם כותב מאמר, הרב בסיס קובל על כי הנהירה שהייתה נהוגה בעבר לבית הכנסת "אלבם" פסקה. "בזמנו", הוא טוען, "העמידו שמש מיוחד שעמד כל היום ליד ההיכל ועשה "מי שבירך" להמוני המבקרים". היה בעבר קידוש ה', ומאז שהיתה איזו מריבה והחליפו את הספר, השתנה המצב.

לסיכום צריכים לדעת כך, אם הספר מסכן את האנשים ח"ו, סכנת נפשות, ואין עצה ואין תבונה, מי שמחליף יריעה אחת יש לו על מה לסמוך. אבל אם מחליפים יריעה בשביל שמדברים דברים בטלים, זו טעות ושטות בודאי. אין לעשות כן. אדרבה, שילמדו מוסר ויתקנו דרכיהם, עד שיפסיקו ויחדלו מכך. הרי זה כמו משל צופר האזעקה דלעיל.

שאלה מהקהל: גם על דוד המלך מסופר משהו בעין זה.

תשובת מרן שליט"א: עם עוזא ואחיו שזלזלו בקדושת הספר, שכתוב שהיה הספר היה פורח באוויר, ועוזא ואחיו הושיטו ידיהם, כביכול שהוא צריך את עזרתם.

ולא רק זה, כאשר הרמב"ם נעשה השר היועץ והרופא של מלך מצרים, אמר לו, "תגיד לאחייך המלך בתימן, שייקל את עולו מעל האחים שלי שם". ובזכותו התבטלו הגזירות שלהם. לא בחנם יהודי תימן היו מזכירים את הרמב"ם (בחיי) כל יום בקדיש, בחייכון וביומיון, ובחיי דמרנא ורבנא משה בר מיימון.

אין טעם לחזור על דברים שכבר דיברנו בעבר, אז הוכחנו שלכל הדברים האלו אין בסיס. הרב נאמ"ן, היה מתאים לדרוש עליו, נאמן אתה ונאמנים דבריך, אבל הדברים הללו, אינם נאמנים לחלוטין. הבאנו הוכחות רבות שזאת טעות מעיקרה. ובכלל, איני חושב שצריכים לכבד את הרמב"ם, על חשבון זלזול בתימנים. הרמב"ם מכובד מצד עצמו. ובשלמא אם זה היה נכון, החרשנו. אבל הדבר אינו נכון.

בכדי שלא יהיה טעות, נעיר גם על מה שכתוב שם על "איגרת קידוש ה'" שחיבר הרמב"ם, הרמב"ם כתב עוד איגרת להציל את עם ישראל, "איגרת השמד", שנקראת גם איגרת קידוש ה'. כאשר היהודים היו בשמד, עשו להם מרתפים מתחת האדמה להתפלל שם וכו'. הנושא הזה אינו שייך לתימנים. שלא יטעו הקוראים שם.

נסיים את הנושא שהתחלנו בו. לצערנו, ידיעות הרב מאוזז בזה הן חלקיות, וגם מבלבלות. הראוני כתוב בגליונות הנ"ל על פרשת בחוקתי [גליון 112] דברים שאינם נכונים כלל ועיקר לכל מי שיודע ומתמצא, בנוגע לאיסור התספורת בימי העומר. הוא מביא מתפלאים שלא הבינו מי הם שלא נהגו להימנע מלהסתפר בימי העומר. וכתשובה לזה נכתב שם כך, אבל אחרי שנים ראיתי שהתימנים אינם יודעים את זה, היינו שהתימנים אינם מכירים באיסור התספורת בעומר, משמע שהוא מבין כי כל התימנים מסתפרים ומתגלחים בימי העומר. למה? כי הם צמודים לרמב"ם. ושנים רבות למדו אותו והלכו על פיו. מה שכותב זה הלכה,

ומה שלא כותב, זה לא קיים. (אחד אמר, התורה זה הרמב"ם, והרמב"ם זה התורה. אבל זה דמיון. ולא עושים ככה), וכיון שהוא לא הזכיר את זה, לכן נהגו ככה.

השמעתם מה כתוב פה? האם זוהי התורה לפי התימנים? התורה זה הרמב"ם, והרמב"ם זה התורה? על מי הוא מדבר, על הדרדעים? האם הם מייצגים את כל התימנים? חס ושלום.

בעיקר היסוד שהוא אומר, שהתימנים אינם מסתפרים, ואפילו לא מכירים איסור כזה בעומר, צריכים להשיב כך. הלא הנוהגים להסתפר אינם אלא אלה מצנעא ועוד כמה מקומות, כפי שהסברנו בזמנו, שהיו מסתפרים בכל ערב שבת. ואפילו שם, זה לא כמו שהוא מבין שזה מפני שהרמב"ם לא מביא זאת, כי אם כל טעם ההיתר מפני שהרמב"ם לא מביא איסור בזה, שאף שזה דבר שהוא נכון מצד עצמו, לא מובא ברמב"ם איסור להסתפר בעומר, אבל מאידך אם כן, מדוע נמנעו גם הם מלעשות נישואין בעומר, הרי גם את זה הרמב"ם לא מביא?

אפילו לפי מהרי"ן שמתיר להסתפר בעומר, כמו שדיברנו בעבר, אין ההיתר אלא לתספורת, אבל מנישואין הם נמנעו.

צריכים לדעת שההסתכלות שלהם אינה נכונה. הם חושבים כי התימנים נצמדים לרמב"ם בגלל שהוא הציל אותם, אבל חכמי תימן אומרים במפורש אחרת. שהרי תחילה וראש הקדמנו ואמרנו כי טעות גמורה לחשוב שלולא איגרתו של הרמב"ם היו מתאסלמים כל היהודים, זה טעות ושקר. דיברנו על כך באריכות בפרשת חיי שרה ה'תשע"ח, שיעור מס' 243.

שאלה מהקהל: הרב אז אמר אפילו, כי ישנו ספק כלל ועיקר, אם הגיעה איגרת זו לתימן.

תשובת מרן שליט"א: נכון, גם על זה דיברנו. היה לי ספק, אבל כנראה הגיעה. ואכמ"ל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וכי אין עוד דברים רבים שאינם מוזכרים ברמב"ם, והתימנים עושים אותם? אלו דברים שאפילו לא מתחילים.

העיקר שדבר זה ברור עד תומו. השם ב"ה יזכנו להרגיש את הקדושה, כמו שדיברנו על זכות התורה וקדושתה בספרי התורה של אבותינו. אם היה לנו את אותם הספרים הקדושים, אולי היינו מתעוררים יותר, אבל כפי הנראה הורידו מהם את קדושתם במשך הזמן. אבל אעפ"י כן, כפי שאמרנו, הדבר בבחינת זְכָר עֲשֵׂה לְנַפְלָאֲתָיו [תהלים קי"א, ד']. בשביל שלא יכחישו את האמת, אפשר לראות ס"ת אחד, לחוש ולהרגיש במו עיניו ואזניו את קדושתו הרבה, שילך למקום האמור הנקרא מִשְׁעָן. מִשְׁעָן ומבטח לצדיקים. השאיר לנו הקב"ה שריד כמעט, שאף אחד לא יחשוב ח"ו שזה דמיונות, כמו שאכן יש אשר חשבו בעבר, עד שנוכחו לראות זאת בעצמם. המקום ברוך הוא יורנו מדרכיו, ונלכה באורחותיו, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

לעצמי השיעור הזה עוד לא נדפס, אבל אולי הרב שילה יצ"ו ישתדל עתה להדפיסו, כך יתפרסמו הדברים יותר.

שם השבנו על כל הנושא, והבאנו הוכחות רבות שזה טעות. אמרתי לכם קודם שהוא חוזר על זאת כל כך הרבה פעמים, כי הוא כנראה בטוח שזה נכון, אבל צריכים לדעת שזה לא היה ולא נברא.

גם הנקודה הנוספת, שכיון שהרמב"ם הצילם כביכול, קיבלוהו עליהם לרב ומורה בהלכות, זה גם לא נכון. חכמי תימן, כמהרי"ץ ומהר"א אלנדאף אומרים במפורש שאבותינו קיבלו את הרמב"ם כיון שפסקיהם התאימו למסורתם הקדומה. והרי רואים בהרבה דברים שאנחנו לא עושים כמו הרמב"ם. מי שנתפס לרמב"ם בצורה קיצונית, הם רק הדרדעים, חדשים מקרוב באו, והם מיעוטא דמיעוטא, שאין צריכים להביאם כלל לבית המדרש, קל וחומר שאין לדבר בשמם על כולם.

ומה שבכל זאת יהדות תימן מכבדת את הרמב"ם וכו', זהו משום שהוא ודאי גוברא רבא, ומאריה דאתרין. אבל בסופו של דבר, גם הש"ע הרי הוא ממארי דאתרין, והתקבלו הוראותיו, ולא ניכנס כעת לכל הפרטים בזה.

צריכים להדגיש, שהתימנים קיבלו את הרמב"ם, כיון שהמסורת שלהם, וגם מסורתם של הגאונים, התאימו ביותר לפסקי הרמב"ם. כשראו זאת חכמי תימן, וגם נוכחו לראות שנוסח התפילות שלהם מתאים, וכדומה, קיבלוהו עליהם להורות הלכה למעשה על פיו, ולא בגלל שחייבים לו את עיקר היהדות שלהם כמו שהם מבינים.

כך גם לגבי התספורת. לא בגלל שלא הזכיר הרמב"ם את איסור התספורת בעומר, נהגו בזה קולא. אין דבר כזה. גם דיברנו על עניין נר יו"ט, וכי זו סיבה מספקת כיון שזה לא נזכר ברמב"ם?